

7 oktober 2016-Huis van de Wijk Honingraat Slotermeer

Zo'n 80 Amsterdamse huurders en eigenaar-bewoners trokken op vrijdag 7 oktober de stad in voor een excursie, workshop en lezing op de derde editie van de Bewoners Energie Dag, georganiseerd door het Amsterdams Steunpunt Wonen en de Wijksteunpunten Wonen.

In dit beeldverslag vertellen we u wat daar allemaal verteld en besproken is. Aan het einde vindt u weblinks over de verschillende projecten.

Excursies

Traditiegetrouw werden vier excursies aangeboden: twee woningbouwprojecten in Nieuw-West, een dubbelexcursie in De Pijp en, heel bijzonder, een bezoek aan het Afval Energie Bedrijf in het westelijk havengebied.

Airey woningen Slotermeer

In deze excursie vertelden Niek Schaap en Bob Takken van Eigen Haard over de aanpak van dit bijzondere complex.

Dit voorjaar ging de renovatie van de eerste blokken, die tussen de Burgemeester Fockstraat en Burgemeester Eliasstraat, van start. De rondleiding tijdens de Bewoners Energiedag liet zien hoe ver men is, hoe duurzaam het project kan worden en hoe de verschillende indelingen van de woningen zijn. Voorheen waren de woningen allemaal hetzelfde, nu wordt de indeling naar wens van de bewoners. Niet onbelangrijk: er is draagvlak vanuit die bewoners, al woont niet iedereen straks meer in de buurt (een vrijwillige keuze) en blijven de huren in de sociale sector. De totaal gestripte huizen krijgen dubbel glas, nieuwe kozijnen (aluminium om het slanke profiel van de voorheen stalen versie te benaderen), dakisolatie

en worden aan de binnenzijde geïsoleerd. Tel daarbij op de centrale verwarming en mechanische ventilatie en je zit op een ruim B-label dat dankzij de zonnepanelen op het dak (waar ook één centrale schotel zal staan) een heus A-label wordt. En leuk: de oorspronkelijke kleur van de kozijnen komt weer terug. Zo kunnen we straks zien hoe het complex er in de jaren vijftig uitzag. Van buiten dan. Binnenin staan er straks toekomstbestendige, betaalbare, duurzame woningen (tekst: Shirley Brandeis).

Stadstuin Overtoom

In de wijk staan 470 klimaat neutrale woningen. Jurgen van de Laarschot, projectontwikkelaar voor Eigen Haard heeft toegelicht dat voor het realiseren van [de klimaat neutrale wijk](#) veel nieuwe partners zijn gezocht om de doelstellingen te kunnen behalen. De wijk is 'rainproof', 90% van het sloopmateriaal is hergebruikt en alle huurders hebben zonnepanelen via [Huur de Zon](#). Het resultaat is een klimaat neutrale wijk en de nieuwe standaard voor stedelijke vernieuwing die Eigen Haard bij

Duurzaam slopen, bouwen en bewonen

alle sloop en renovatietrajecten wil gaan toepassen. Nelleke Lindhout, de voorzitter van de bewonerscommissie: *“Sommige bewoners moesten in het begin wel wennen aan de nieuwe technieken en installaties in de woning, maar iedereen is zeer tevreden met de woningen. De wijk is van probleemwijk getransformeerd tot inspirerend voorbeeld voor de hele stad. Dat hadden we nooit verwacht.”* Kortom een bijzonder project dat niet mocht ontbreken op de Bewoners Energiedag. Eigen Haard mag terecht trots zijn op dit project. *“Ik deel graag onze ervaringen met bewonersorganisaties en andere corporaties”,* aldus [Jurgen van de Laarschot](#).

Dubbelexcursie 1: Gasloze Woning

Er wordt wel eens gezegd dat vooroorlogse woningen alleen gasloos/all electric verwarmd kunnen worden:

- als gevels, BG-vloer en dak goed geïsoleerd zijn en
- dat woningen in gestapelde huizen te weinig dakoppervlak hebben om hun eigen energie daarvoor op te wekken.

De excursiegangers waren aangenaam verrast bij het zien van de gasloze woning in de Pijp uit 1880. Al werd niet duidelijk wat de investeringen precies waren en hoe hoog de energierekening nu is.

De gasloze woning heeft:

- ramen met dubbel glas, maar geen gevel isolatie.
- grote radiatoren, om bij een water temperatuur van 40 graden toch voldoende warmte de ruimte in te sturen.
- een houtkachel in de woonkamer voor de gezelligheid en voor de zekerheid (om op extreem koude dagen bij te kunnen stoken).
- een grote luchtwarmtepomp in een bijkeuken/berging ; daar moet je wel de ruimte voor hebben.
- een omheining van de tuin van Triple Solar elementen (omdat de woning geen dak heeft om zonne-energie op te vangen). Die omheining ziet er prachtig uit. Je hebt niet het idee dat die zonne-energie opvangt en water verwarmt.

De Triple Solar panelen en de warmtepomp leveren voldoende warmte om het oude huis ook in de winter warm te houden.

Dubbelexcursie 2: GroenGemaal

Het Groen Gemaal is een oud stoomgemaal in het Sarphatipark in Amsterdam Zuid en het monument is in 2014 aan de binnenkant ecologisch en duurzaam gerenoveerd. Door toepassing van zogeheten damp-open materialen wordt een hoge isolatie met goede vochtregulering gecombineerd. Het Wijkcentrum de Pijp heeft dit project samen met architect Ir. Max Drath gestart om te laten zien dat het mogelijk is om onder begeleiding van een deskundige in zelfbouw een gebouw te isoleren.

In meerdere workshops is met de vrijwilligers van het Groen Gemaalproject en geïnteresseerde klussers de buitenmuren aan de binnenkant geïsoleerd met houtvezelplaten en het zolder geïsoleerd met cellulose-vlokken. In het vervolg zijn alle wanden afgewerkt met meerdere lagen leempleister en deels geschilderd met witte leemverf. Afgerond is het project met het plaatsen van nieuwe kozijnen met isolerend glas aan de binnenkant met behoud van de oude monumentale buitenkozijnen. Het gebouw wordt duurzaam verwarmd met infrarood-panelen en het warm water in de keuken door een vacuüm-boiler.

Afval Energie Bedrijf

Jannis van Zanten ontving de groep en gaf een uitgebreide toelichting op het stadswarmtenet waar het Afval Energie Bedrijf de warmte aanlevert. Hoe staat het nu met stadswarmte, waarom wil Amsterdam meer woningen aansluiten, hoe duurzaam is het? Te zien was dat het echt nodig is om veel woningen in

Amsterdam duurzaam te gaan verwarmen met iets anders dan aardgas. Het gas 'moet eraf' over enige tijd, omdat het dan zowel te duur zal zijn vanwege schaarste, alsook omdat het verbranden van fossiele brandstoffen zal moeten stoppen of in ieder geval zoveel mogelijk verminderd moet worden.

Daarna gingen we met helm en bril op en stofjas aan de centrale in. Ja, het stinkt in een Afval energiecentrale, natuurlijk! We keken vanuit de machinekamer de afvalberg in die langzaam opschoof richting verbrandingsoven. De vrijkomende hitte maakt stoom en in een turbine wordt vervolgens stroom geproduceerd.

Middagprogramma

Om 13.00 uur opende **dagvoorzitter Mechtild Linssen** het middagprogramma door de feestelijke aftrap van het project Energiecoach Amsterdam. Wethouder wonen Laurens Ivens vertelde waarom de gemeente Amsterdam het belangrijk vindt om Amsterdammers van een bespaaradvies op maat te gaan voorzien. De komende jaren zullen tientallen vrijwilligers opgeleid worden tot Energiecoach en gaan zij op afspraak langs bij huishoudens voor het geven van bespaartips en het verstrekken van energiebesparende producten.

Dit moment vormde dan ook de officiële start van het project, waarbij Amsterdammers zich kunnen aanmelden als vrijwilliger óf voor een huisbezoek, via de website www.energiecoach.amsterdam.

Laurens Ivens meldde zich zelf aan voor het eerste huisbezoek en verklaarde dat er in zijn woning waarschijnlijk nog best veel te besparen valt.

Lezing door Wigger Verschoor

Na een korte terugblik op de excursies van de ochtend kreeg Wigger Verschoor van Urgenda het woord. In zijn lezing vertelde hij over de noodzaak van het terugdringen van het broeikaseffect en de uitstoot van CO₂ door verbranden van fossiele brandstoffen zoals kolen en aardgas. Urgenda heeft een rechtszaak tegen de Staat der Nederlanden aangespannen omdat het klimaatbeleid van het rijk indruist tegen de internationale afspraken en het belang van de (toekomstige) inwoners van Nederland. En, deze zaak werd door Urgenda gewonnen! Een belangrijke stap in het proces naar een duurzamer beleid.

Urgenda heeft een apart 'bedrijf' opgericht, ThuisBaas geheten, dat als adviesbureau de boer op gaat om bewoners te helpen bij het energie-neutraal maken van hun woning. Nu is het vooral gericht op eengezins-koopwoningen, want daarvan staan er heel veel in Nederland. Die zijn vaak eenvoudiger te verduurzamen dan men denkt. Door slimme installaties en nieuwe technieken kan een woning 'van het gas af' en bijvoorbeeld met infrarood panelen verwarmd worden, en warmwater via een instant-heater maken.

Workshops

De bezoekers hebben zich in vier workshops verder verdiept in duurzame oplossingen en voorbeelden.

Workshop Zon voor huurdersorganisaties

Aleida Verheus, adviseur energie en duurzaamheid van ASW gaf een inkijkje in de ins en outs van zonne-energie op woongebouwen. Als je geen eigen rijtjeshuis hebt maar toch iets met zonne-energie zou willen, zijn er verschillende mogelijkheden. Het opwekken van zonne-energie voor de verlichting in de gangen en voor de lift bijvoorbeeld. Of het maken van een grote installatie met aansluitingen naar alle woningen en een

zonnestroomverdelers daartussen. Of het opzetten van een energie coöperatie waarbij het dak van het gebouw vol gelegd wordt met zonnepanelen waarvan de stroom aan een energiebedrijf verkocht wordt. Bewoners die dat willen kunnen zelf één of meer panelen aanschaffen en krijgen de energiebelasting over de opgewekte stroom terugbetaald op hun eigen energienota. Er zijn verschillende modellen denkbaar die allemaal -met de huidige regelgeving- financieel rendabel zijn.

En uiteraard moet je letten op de kwaliteit en onderhoudsstaat van het dak en of er niet teveel schaduw op valt door bomen, schoorstenen of dakkapellen bijvoorbeeld.

Workshop Energiecoaches Amsterdam

Vincent Feith, projectleider bij ASW van het project Energiecoaches vertelde over alle aspecten van het project. Wat gaan vrijwilligers leren, wat gaan ze straks doen? Wat is de bedoeling van een

huisbezoek en hoe kunnen mensen zich aanmelden? Welke bespaarproducten zijn er beschikbaar en wat kosten die? Er is een website waarop je je kunt aanmelden. Vrijwilligers die energiecoach worden gaan met behulp van een app op huisbezoek en vragen dan naar het energieverbruik, de energienota, en kijken samen met de bewoner waar er te besparen valt: door tochtwering bijvoorbeeld, of een waterbesparende douchekop, of LED lampen.

Inspiratiesessie Energie van de toekomst

Tijdens de workshop 'Energie van de Toekomst', gegeven door Colette van der Minne van Amsterdam Smart City, werd duidelijk dat de toekomst dichterbij is dan je denkt. Als gemeenschap voor 100% draaien op schone energie is bijvoorbeeld allang geen toekomstmuziek meer.

Op verschillende plekken in de wereld, zoals het Deense eiland Samsoe, is dat zichtbaar. De digitalisering die gepaard gaat met deze energie transitie, is wat ons leven werkelijk zal

beïnvloeden. De zogenaamde 'internet of things' zorgt voor grote veranderingen in de stad en bij ons thuis. Maar is op het eerste oog helemaal niet zo zichtbaar.

Colette nam de deelnemers van de workshop mee naar hun eigen huis in 2050 en leidde hen rond in hun huis van de toekomst; een plek waar je nog maar weinig zelf hoeft te doen en al je apparaten feilloos op elkaar afgestemd zijn en met elkaar 'praten'. Ver van je bed? Valt mee! De slimme meter en je telefoon kunnen al meer dan je denkt!

Workshop Slim Besparen met de slimme meter

Ingrid Houtepen van het Stedelijk bureau Wijksteunpunten Wonen vertelde over de uitrol van de slimme meter door Liander in Amsterdam, onlangs gestart in Geuzenveld en nu per postcodegebied ingepland voor o.a. Tuindorp Oostzaan. Wat doet de slimme meter eigenlijk, hoe 'slim' is die dan, en wat is er waar van de 'spookverhalen' over privacyschending?

Ingrid vertelde dat de slimme meter pas slim wordt als je er een app of een display aan koppelt die de meetgegevens duidelijk laat zien, en jou kan vertellen of je zuinig bent of niet. Zij demonstreerde aan de hand van haar eigen praktijkervaringen hoe zo een display laat zien hoeveel jouw elektrische apparatuur verbruikt en hoe dat helpt om daarop te gaan besparen. Helaas mag in Nederland de netwerkbeheerder Liander als zij toch al in de woningen komen dergelijke diensten niet aanbieden. Dus werkt het ASW aan het idee om een in Engeland beproefd display naar de Nederlandse markt te halen en geeft ASW in een aantal projecten voorlichting aan bewoners over hoe de slimme meter 'slim gebruikt' kan worden.

Projectenparade

Traditiegetrouw werd ook deze dag een handvol interessante projecten kort gepresenteerd.

Theo de Ridder van de VvE Dijkgraafplein vertelde waarom deze VvE enkele jaren geleden besloot om de collectieve verwarmingsketels niet meer te vervangen, maar het gebouw aan te sluiten op stadswarmte.

Aad Verkleij, bewoner van Sporenburg, en Mischa Meerburg van de Huurdersvereniging Zuid, vertelden over hun ervaringen en plannen met **Huur de Zon**, het aanbod van Eigen Haard aan huurders voor zonne-energie op hun woongebouwen.

Ko Spruijt van de gemeente Amsterdam legde uit wat het gratis VvE Energie-advies van de gemeente kan doen om een VvE te helpen met duurzame verbeteringen in het gebouw.

Jurrien Wijlhuizen van de VvE Florijn in Slotermeer vertelde hoe zij met behulp van de VvE Energie-adviseur een informatieavond voor de leden van de VvE hebben georganiseerd over een zonne-energie plan voor hun gebouw.

Bram van Garderen vertelde over het project **Zon op Zeeburg** - voor de derde jaar op rij in de Projectenparade - maar nu niet meer als plan of initiatief maar als project waarbij inmiddels meer dan 200 panelen verkocht zijn aan bewoners van Entrepotbrug. Deze bewoners, allen huurders van De Key, zijn daarmee lid van de energiecoöperatie.

Vincent Feith van ASW liet zien welke bespaarproducten er te verkrijgen zijn als je een afspraak met een Energiecoach maakt voor een advies op maat bij een huisbezoek: radiatorfolie, tochtband, brievenbusborstel, tochtdorpel, waterbesparende douchekop, waterbespaarders en LED lampen.

Duurzame prijzen verloting

Bezoekers die een flyer in hun map hadden die er nét iets anders uitzag dan die van de meeste mensen, kregen een duurzaam cadeautje uitgereikt: een set LED lampen, een energie-verbruiksmeter, een pak radiatorfolie met brievenbusborstel, en een weerstation die niet op batterijen, maar op water loopt.

Slotwoorden

Ronald Mauer, portefeuillehouder in stadsdeel Nieuw -West, bedankte de aanwezigen en medewerkers voor hun inzet en was blij dat Nieuw-West blijkbaar genoeg interessants op het gebied van duurzaam wonen te bieden heeft.

Eef Meijerman, directeur van het Amsterdams Steunpunt Wonen, gaf een vooruitblik op de nieuwe organisatie Stichting !WOON die per 1 januari zal ontstaan uit het Amsterdams Steunpunt Wonen en alle Wijksteunpunten Wonen in de stadsdelen. Een nieuwe organisatie die op vertrouwde wijze bewoners kan voorlichten, adviseren en ondersteunen bij vragen over huren, woonlasten, servicekosten, onderhoud én energiebesparing.

Na afloop genoten we van de borrel met heerlijke hapjes in **Coffee Mania**, de gezellige koffiebar op de begane grond van de Honingraat.

Colofon

Organisatie: Aleida Verheus, Ingrid Houtepen, Edo Gommers, Vincent Feith, Helen Meesters

Foto's: Shirley Brandeis www.shirleybrandeis.nl

Vormgeving logo's: Paul Pollman www.studiopollman.nl

Weblinks

Organisatie Bewoners Energiedag:

- ✦ **Amsterdams Steunpunt Wonen:** www.steunpuntwonen.nl
- ✦ **Wijksteunpunten Wonen:** www.wswonen.nl
- ✦ **Honingraat:** www.honingraat.nl
- ✦ **Gemeente Amsterdam (subsidiegever):** www.amsterdam.nl/duurzaam

Excursies:

- ✦ Afval Energie Bedrijf: www.aebamsterdam.nl
- ✦ Stadstuin Overtoom: www.co-green.nl/
- ✦ Airey woningen: www.eigenhaard.nl/eigen-haard/nieuws/2015/eigen-haard-renoveert-airey-strook
- ✦ Groen Gemaal: <https://sarphatipark.wordpress.com/het-groengemaal/>
- ✦ Gasloze Woning: www.triplesolar.eu/project/zonder-gas-pijp/

Lezing en workshops:

- ✦ Urgenda: www.urgenda.nl
- ✦ ThuisBaas: www.thuisbaas.nl
- ✦ Energiecoaches: www.energiecoach.amsterdam
- ✦ Zonne-energie: <http://www.huurders.info/energie-besparen/zonne-energie/>
- ✦ En www.amsterdam.nl/zon
- ✦ Geschiktheid van het dak voor zonne-energie check je op www.zonatlas.nl/amsterdam
- ✦ Energie van de toekomst: Amsterdam Smart City: www.amsterdamsmartcity.com
- ✦ Slimme Meter: <http://www.wswonen.nl/2016/09/energieadvies/veel-belangstelling-bijeenkomst-slimme-meter/>

Projectenparade:

- ✦ Zon op Zeeburg: <https://www.zonopnederland.nl/zon-op-zeeburg/>
- ✦ Huur de Zon: www.huurdezon.nl
- ✦ VvE Energie-advies gemeente Amsterdam: www.amsterdam.nl/vveadvies

Hierna volgt een selectie uit de foto's die Shirley Brandeis maakte op de Bewoners Energie Dag:

